

Óvodáskorú gyermekek viselkedésének vizsgálata digitális otthoni környezetben: egy szülői megfigyelés eredményei

Nagy György Adrienn

adruu971@gmail.com

Vitéz Utcai Bölcsőde

Napjainkban az óvodáskorú gyermekek körében gyakran használtak és igen kedveltek az IKT-eszközök. Ha körülnézünk a környezetünkben, azt látjuk, hogy a legkisebbek is nagyon ügyesen használják már a táblagépet, okostelefont. Éppen ezért az IKT használata és annak hatásai időszzerű és releváns kutatási témának számít napjainkban, sok vizsgálat és eredmény születik a különböző életkorú populációk, különböző környezetben, különböző célokkal történő IKT-használatával kapcsolatos kérdések megválaszolása céljából. Az óvodáskorúak körében arról már végeztek kutatásokat, milyen eszközt, mikor és milyen rendszereséggel használnak a gyermekek, azonban arra vonatkozóan, hogy milyen hatást gyakorol maga az IKT-eszköz, illetve az azon végzett tevékenység a gyermek viselkedésére, hangulatára, tudomásunk szerint nem folytak nagyobb volumenű vizsgálatok hazánkban. Ez motivált arra, hogy strukturált megfigyeléssel adatokat gyűjtsék arról, miként befolyásolja a gyermekek hangulatát, viselkedését az IKT-eszközön megjelenített tartalom. A megfigyelést szülők végezték otthoni környezetben, alanyai óvodáskorú gyermekek voltak. Eredményeim arra világítanak rá, hogy az IKT-eszközön végzett tevékenység, illetve maga az IKT-eszköz-használat befolyásolja a gyermekek hangulatát, viselkedését. Felfedezhető volt pozitív, illetve negatív hangulat-, viselkedésváltozás egyaránt. Kutatásomból kiderül, hogy azon gyermekek, akik pozitív hangulattal kezdték meg az eszköz használatát, az esetek túlnyomó részében negatív hangulattal fejezték be azt. E pozitívból negatívba forduló hangulatváltozás egyes esetekben az eszközön folytatott tevékenység hatásából, más esetekben pedig az eszköz letételéből, annak megvonásából származott.

Kulcsszavak: IKT-eszközök, óvodáskorú gyermekek viselkedése, médiahatások

Bevezetés

Az információs és kommunikációs technológiák (IKT) egyre nagyobb teret hódítanak a világban, ezzel együtt az emberek életében is. Ezen eszközök (számítógép, televízió, laptop) majdnem minden háztartásban megtalálha-

toak valamilyen formában, az emberek aktívan használják őket.¹ Az óvodáskorú gyermekek körében végzett vizsgálatok azonban sem mennyiségi mutatók sem problémafelvetés tekintetében nem közelítik meg az idősebb gyermekek és felnőttek részvételével folytatott empirikus vizsgálatokat.

Az eddigi, hazai környezetben, óvodáskorúak körében megvalósított kutatások a következő kérdésekre keresték a választ: Mikortól ajánlott a gyermekek kezébe adni egy táblagépet, okostelefont, hasznos tartalmakat talál rajta vagy sem? Hat-e az óvodáskorú gyermekek viselkedésre az IKT-eszközök használata? Pozitív vagy negatív hatása van az IKT-eszköz használatának az óvodáskorú gyermek fejlődésében?

Szakirodalmi feltárásom során arra a következtetésre jutottam, hogy az IKT kisgyermekek viselkedésére és hangulatára gyakorolt hatása eddig még nem vizsgált terület hazánkban. Jelen tanulmányban közölt kutatásom célja, hogy feltárjam, hogyan változik az óvodáskorú gyermekek hangulata, viselkedése otthoni környezetben történő IKT-eszköz-használat során. Szülő által végzett, strukturált megfigyelés módszerével kerestem választ arra, hogy befolyásolja-e az óvodáskorú gyermek viselkedését, hangulatát az IKT-eszközön végzett tevékenység, pozitív vagy negatív irányba változik-e az óvodáskorú gyermek hangulata a kezdetleges állapotához képest?

Elméleti háttér

Óvodáskorú gyermekek IKT-eszközökkel való kapcsolata

Figyelembe véve napjainkat és a régi időket, elmondhatjuk, hogy a gyermekek fejlődése, fejlődési környezete nagyban eltér attól, amiben a szüleik, nagyszüleik nevelkedtek. Megjelent az internet és az okoskészülékek (számítógépek, táblagépek, okostelefonok). A mai gyermekek ebbe a világba születnek bele, így sokan már hároméves koruk előtt megismerkednek ezen eszközökkel, segítségükkel mesét néznek, különböző applikációkat használnak. Elengedhetetlen, hogy az írás, olvasás, számolás mellett a digitális világban is helyt álljanak, feltalálják magukat (*Fehér és Megyeriné*, 2019).

Az óvodás gyermekek számára az IKT-eszközök funkciója kettős. Elsődleges funkció számukra az eszközhasználat során a játék, a szórakozás. Azonban másodlagos funkcióként megjelenik az oktatás, fejlesztés is (*Fáyné, Hódi és Kiss*, 2016). *Hódi, Tóth, B. Németh és Fáyné* (2018) nagymintás, szülők körében végzett kérdőíves vizsgálat keretében adatokat gyűjtöttek arról, hogy az óvodáskorú gyermekek milyen IKT-eszközöket használnak, milyen rendszerességgel, mennyi ideig, illetve milyen szülői kontrollal teszik azt. Eredményeik szerint a vizsgált óvodáskorú gyermekek többsége olyan

1 Háztartások info kommunikációs eszközellátottsága és egyéni használat jellemzői (2005–2014). KSH. https://www.ksh.hu/stadat_files/ikt/hu/ikt0045.html (2021. március 24.)

háztartásban nő fel, ahol a családban a felnőttek és idősebb gyermekek közül mindenki rendelkezik saját digitális eszközzel, és az óvodáskorú gyerekek egy része is rendelkezik saját eszközzel. Ebben a korosztályban még nem jellemző a napi szintű eszközhasználat, azonban a szülők válasza rámutattak arra, hogy a fogyasztott tartalmak igen széles skálán mozognak (Hódi, Tóth, B. Németh és Fáyiné, 2019).

Az IKT-eszközök és a média gyermekek viselkedésére gyakorolt hatása

Az evolúciós viselkedéstudományok állítják, hogy az agresszió a természetes szelekció következménye (Tóth, 2009. 54–56. o.). A durkheimi szociológiai elmélet szerint az erőszak mindig is az életünk részét képezte, ennek megfelelően a média részévé is kell válnia (Stachó és Molnár, 2009. 18–19. o.).

Az IKT-eszközök és a média károsnak tartott hatásai közül legtöbbször az agressziót vizsgálták. Nemtől, életkortól, családi körülményektől, társadalmi osztálytól függ, milyen hatást fejt ki a képernyő által közvetített erőszak. Gyermekeknél a médiaerőszak legerősebb hatása az imitatív viselkedés, a második legfontosabb hatása pedig a rémület, félelem. Az agresszív tartalmú műsorok megtekintésének látens hatása is van. Ezek közül az egyik leglényegesebb az agresszív és asszertív magatartás határainak összemosódása (Kósa és Berta, 2015). Egy 1999-es kutatás eredményei alapján a második legagresszívebb műfajnak a rajz- és bábfilmek bizonyultak a maguk 71%-ával. Amennyiben az agresszív cselekmények időtartamát kivetítjük az egész műsor időtartamára, akkor ez a báb- és rajzfilmek esetében a műsoridő közel egytizedét teszi ki. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy az agresszív műsorok 28,5%-a kifejezetten gyermekeknek készül. Az esetek többségében az agresszióknak nincsen közvetlenül megfigyelhető következménye. Ezen túlmenően az agresszorok ábrázolása realiztikus, sokszor pozitív tulajdonságokkal ruházzák fel őket, s az esetek több mint 50%-ában cím- vagy főszereplők, éppen ezért a néző könnyen azonosulhat velük (Ragó és Lukács, 2001. 186–187. o.).

A hatáskutatók a képernyőn látott erőszak mennyiségét és annak közvetlen hatását vizsgálják. Az elméletek szerint a tévében látott erőszak három különböző módon érvényesül. Pszichológiailag (félelmet kelt), morálisan (érzéketlenné tesz a szenvedés látványával szemben), és a gyakorlati életben mintául szolgál, utánzásra készítet (Csácsi, 2003. 148. o.). Liebert és Baron 1972-es kísérletében 136 öt és kilenc év közötti gyermeket vizsgált. Arra kérték a kísérlet alanyait, hogy nézzenek tévét, amíg a kísérletvezető elkészül. A televízióban láttak két perc reklámból, valamint csoportonként változó „főműsoridőből” álltak. Amíg az egyik csoport (kísérleti csoport) három és fél perc üldözést, két ökölharcot, két lövöldözést, egy kesharcot látott, addig a második csoport egy sporttalálkozót. Ezután mindkét csoportban két perc reklám zárta a tévézést. A tévézés után átkísérték a két csoport tagjait egy lámpa elé. A feladatuk az volt, hogy válasszanak aközött, hogy a szomszédban játszó kisgyereket segítik vagy éppen

bántják egy kar segítségével (ehhez egy gombot kellett megnyomniuk). Az eredmények azt mutatják, hogy a kísérleti csoport sokkal többször nyomta a „hurt” gombot (fájdalomokozás) (Frydman, 1999. 17–18. o.), mint a kontrollcsoport.

„A szociálpszichológusok meghatározása szerint az agresszív cselekvés nem más, mint olyan szándékos viselkedés, amely másoknak fizikai vagy lelki szenvedést okoz” (Aronson, 2011. 256. o.). Bandura (1961) legismertebb demonstratív kísérlete az úgynevezett „Bobo baba” vizsgálat. A Bobo baba egy felfújható műanyag baba, amely a helyéből kimozdítva keljfeljancsiként tér vissza eredeti helyzetébe. A vizsgálat első szakaszában a gyermekek a bábu elleni agressziót figyelhették meg. A felnőtt rugdosta, ütötte, szidta a bábút eközben. Az egyik gyermekcsoport láthatta, ahogy a támadó felet megjutalmazták édességgel ezért a viselkedésért. A második csoport azt láthatta, ahogyan a támadót megbüntették, elfenekelték, leszidták ezért a viselkedésért. A harmadik csoport esetében a támadó nem kapott se jutalmat, se büntetést. A vizsgálat második részében a gyermekek egy frusztráló várakozásnak lettek kitéve, vonzó játékokkal teli szobában lehettek, viszont ezekkel a játékokkal nem játszhattak. Ezután egy olyan helyiségbe vezették őket, ahol a sok játék között ott volt a Bobo baba, illetve azok az eszközök, melyekkel bántalmazták a bábút. Miután a gyermekek egyedül maradtak a szobában, azt figyelték meg, hogy az agresszióknak milyen megnyilvánulásai formái jelennek meg a gyermekek viselkedésében. Az első csoport gyermekei, akik a jutalmazást látták, számos agresszív cselekedetet produkáltak, sőt, új gonoszságokat is kitaláltak. A második csoport gyermekei, akik a büntetést látták, barátságosan bántak a bábuval. A harmadik csoport gyermekei – akik nem láttak se büntetést, se jutalmazást – ambivalensen viselkedtek. Előfordult barátságos, de nagy számban agresszív viselkedés is. Bandura és munkatársai ezen kísérlet számtalan változatát figyelték meg. Az eredeti paradigmában feltártakhoz hasonló eredményeket kaptak akkor is, amikor a gyermekek rajzfilmekben látták az agresszív viselkedést. Bandura (1976/1962) arra következtetésre jutott, hogy a médiumokon át közvetített képi és szimbolikus modellek a későbbi frusztrációs helyzetekben növelhetik az agresszív válaszok megjelenését (Csépe, Györi és Ragó, 2011).

Gyermeki figyelem

A figyelem jelentősége úgy ragadható meg leginkább, hogy a környezettel való kapcsolatfelvétel, azaz a figyelem megléte nélkül el sem kezdődhetne a környezetről való tanulás és ezzel együtt a hozzá való alkalmazkodás (Danis, Farkas, Herczog és Szilvási, 2011).

Már néhány hónapos gyerekek között is látványos különbségeket tapasztalhatunk a tekintetben, hogy mennyi időt töltenek egy-egy kép megfigyelésével, illetve hogy a sorban mutatott képeket mérhetően elunják-e egyáltalán. Azok a gyerekek, akik gyorsabban jutnak el az ingeranyag megszokásához, gyorsabban is dolgozzák fel az információt, azaz teljesítményük alapján magasabb intelligenciát feltételezhetünk. Longitudinális

vizsgálatok igazolták, hogy újszülöttként a nem változó ingert lassabban feldolgozók 12 évvel később alacsonyabb intelligenciatartományba tartoztak, mint társaik (Sigman és mtsai., 1991). Ezen túl az is feltehető, hogy azok a gyerekek, akik túl kevés vagy túl sok időt töltenek – egy-egy kép nézegetésével, illetve nem szokják meg az ingert, nem mutatnak olyan fókuszált figyelmet, ami tanuláshoz vezetne. Ez a feltételezés és bemérése alkalmat adhat a nagyon korai figyelmi viselkedés problémáinak megtalálására, kiszűrésére (Rose, Feldman és Jankowski, 2004).

Az óvodáskorú gyermekek figyelmi állapota függ a veleszületett temperamemtumtól, az aktivitás szintjétől, és az is befolyásolja, hogy a gyermek éppen mit tevékenykedik. Abban az esetben, ha valami új dologgal játszik, vagy olyan tevékenységet végez, ami számára érdekes, hosszabban tud odafigyelni. Megfigyelhető, hogy a tévé, a tablet és a telefon kijelzőjét hosszasan tudja nézni, hiszen az változik, mozog. Ezért nehéz pontos adatot mondani, mennyi az az időtartam, ameddig a gyermekek képesek összpontosítani, egy dologra koncentrálni. Kiscsoportos korban a gyermekekre az önkéntelen figyelem a jellemző. Figyelmük könnyen elterelődik, vándorol, arra képesek figyelni, ami érzelmileg megragadja őket. Leginkább motiváció útján lehet fenntartani érdeklődésüket. Figyelemmegosztásuk eleinte gyenge, sokszor leragadnak egy-egy dolognál, ami valamiért megfogta őket. Az önkéntelen figyelem szándékos figyelemmé változik, ha a gyermek felismeri a megfigyelt tárgy érdekességét, és intellektualizálja azt (József, 2009).

Kutatási kérdések

Az óvodáskorú gyermekek körében végzett kutatások között a megfigyelésen alapuló IKT-eszköz-használat viselkedésre gyakorolt hatásairól nem állnak rendelkezésre hazai adatok, s nem képezte kutatás tárgyát, hogy milyen változások lépnek fel a gyermek viselkedésében, hangulatában az IKT-eszköz következtében használata előtti, alatti és az eszköz letétele utáni állapotban. Tanulmányomban e kutatási problémára fókuszálok, s az alábbi konkrét kutatási kérdésekre keresem a választ:

- Hat-e az óvodáskorú gyermekek viselkedésre az IKT-eszközök használata?
- Befolyásolja-e az óvodáskorú gyermek viselkedését, hangulatát az eszközön végzett tevékenység?
- Pozitív vagy negatív irányba változik az óvodáskorú gyermek hangulata a kezdetleges állapothoz képest?

Módszerek

Minta

Kutatásomban 35 szegedi, óvodáskorú gyermek vett részt. Minden háztartásban egy szülő egy gyermeket figyelt meg otthoni környezetben. A gyermekek 58%-a lány, 42%-a fiú. Életkoruk átlagosan 4,5 év.

A vizsgálat

Kutatásom során strukturált megfigyelést alkalmaztam. A gyermekek megfigyelése a szülei által, természetes, otthoni környezetben történt. A vizsgálat során rejtett megfigyelés (*Falus, 2004*) zajlott, ennek során a szülő rögzíti az adatokat a gyermekről. Az, hogy a megfigyelés ténye rejtett, lehetővé teszi, hogy a gyermekek természetesen viselkedjenek. A megfigyelések megbízhatóságának, pontosságának növelése érdekében pontos, a megfigyelésre vonatkozó instrukciókkal láttam el a szülőket.

A szülő hét napon át figyelte meg gyermekét, majd napi egyszeri eszközhasználat során rögzítette megfigyelésének eredményét. Ezen megfigyelési időszakban a szülőnek azokat a napokat kellett kitöltenie, amikor a gyermek használt eszközt. Abban az esetben, amikor a gyermek nem használt eszközt, a szülő üresen hagyta a kitöltési felületet.

A szülőnek három szempont alapján kellett megfigyelnie gyermekét. Milyen hangulatban van gyermeke, mielőtt hozzájut az IKT-eszközhöz? Majd az eszköz használata alatt kellett megfigyelnie gyermekének hangulatát. A megfigyelés utolsó részében pedig azt kellett megfigyelnie a szülőnek, milyen hangulatban van a gyermek, miután letette az eszközt, milyen viselkedést tapasztal nála.

Adatgyűjtés

Az adatfelvétel 2021. február és március hónapban zajlott. Az adatfelvétel az óvónők és kolléganők segítségével történt. Az ő közreműködésükkel vettem fel a kapcsolatot a szülőkkel, a kialakult vírushelyzet miatt online portálokon. Miután felvettem a kapcsolatot a szülőkkel, e-mailben elküldtem nekik a megfigyelés szempontsorát, amelyben tájékoztattam őket a megfigyelés részleteiről.

Eredmények

A megfigyelt gyermekek hangulata, végzett tevékenysége IKT-eszköz-használat előtt

Az 1. diagramon látható, hogy a szülői válaszok alapján 7 kategóriába sorolható a gyermekek hangulata IKT-eszköz-használat előtt. A gyermekek 40%-a izgatott volt eszköz-használat előtt. A szülők válaszait betűhíven közlöm. Így nem javítom ki a helyesírás hibákat.

„Tudta, hogy mi következik, ovi után mindig elkapja a tabletet.” „Reggeli közben megengedem, hogy nézzen mesét, már nagyon izgatott volt ébredés után.” „Anya megnézhetek egy mesét? – mondta izgatottan” „A nappaliban a szekrény tetején tartjuk a tabletet, rögtön kiszúrta mikor levettem, teljesen izgatott lett tőle.”

A gyermekek 30%-a unatkozott eszközhasználat előtt. Nem játszott, nem tevékenykedett, csak üldögélt, sétálgatott a lakásban/házban.

„Unatkozik, a home office miatt nem tudjuk lefoglalni, mesét szeretne nézni.” „Nagyon unatkozott, üldögélt a kanapén.” „Nem találta fel magát, „anya unatkozom” – mondta.” „Csak fel-alá sétálgatott a lakásban, láthatóan nagyon unatkozik.” „Unatkozik, érzi, hogy nem tudunk vele sajnos annyit foglalkozni, mint szeretné, mivel dolgoznunk kell. Én ajánlom fel neki, hogy nézzen inkább mesét ebédig.”

A gyermekek 10%-a volt nyugodt, ők békés körülmények között, elmélyülten játszottak, mielőtt használták volna az eszközt.

„Épp a kis autóival játszik, nagyon nyugodt.” „Kedvenc állatos színezőjében színezett, elmélyült teljesen benne.” „Nyugodt, szerepjátékot játszik.” „Legózott a szőnyegen, nyugodt volt.”

A megfigyelt gyermekek 8%-a a kertben folytatott valamilyen tevékenységet, jókedvű volt.

„Nagyon jó a ma reggeli hangulata, nevetve ébredt.” „Boldog, apával játszanak a kertben.” „Talált egy békát a kertiünkben, 10 perce azon nevet, hogy hogy ugrál.” „Nyugodt, mosolygós.”

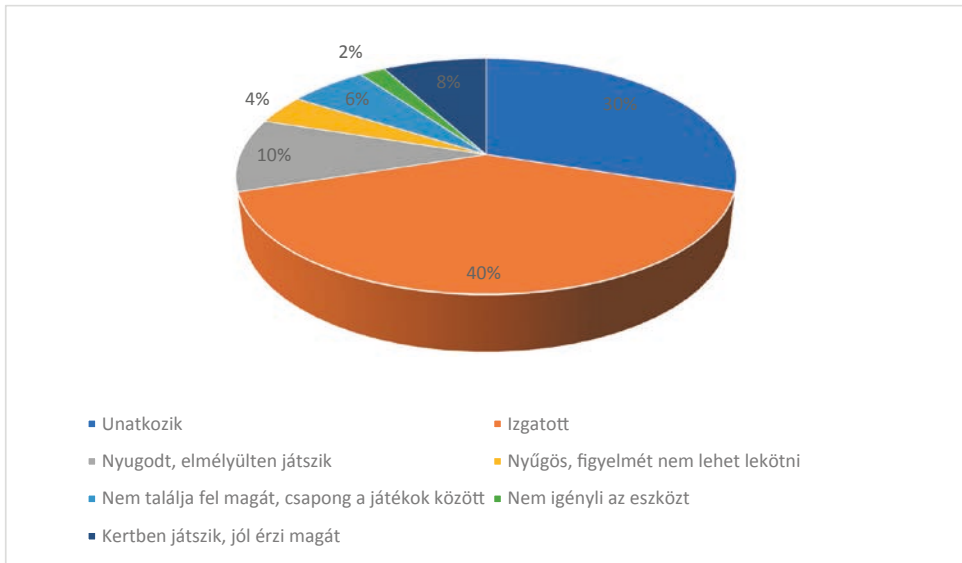
A gyermekek 6%-a nem találta fel magát, csapongott a játékok között, mielőtt használta volna az eszközt.

„Semmi sem volt jó neki, mindenben hisztizett, nagyon nem találta fel magát.” „Csapong a játékok között.” „Nem tudott mit csinálni, semmilyen tevékenység nem kötötte le...”

A gyermekek 4%-ánál volt megfigyelhető, hogy eszközhasználat előtt nyűgös volt, a szülő nem tudta lekötni a gyermek figyelmét.

„Álmos, nyűgös.” „Náthásan ébredt, nyűgös.” „Szomorú, hisztis.” „Nyűgös, semmihez nincs kedve, hiszti bármit mondok.”

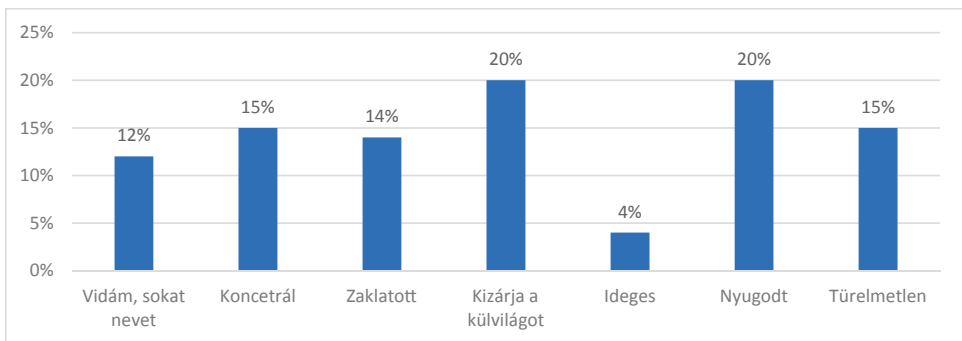
Végezetül a gyermekek 2%-a egész nap nem igényelte az eszközt, akkor sem, amikor a szülő megkérdezte, szeretne-e mesét nézni a tableten, tévén.

1. diagram: A gyermekek hangulata eszközhasználat előtt (N=35)

A megfigyelt gyermekek hangulata, végzett tevékenysége IKT-eszközhasználat közben

Kutatásomból kiderült, hogy a gyermekek hangulata változott az eszköz használata közben (2. diagram). Függetlenül attól, hogy a gyermek mesét nézett, játszott vagy zenét hallgatott rajta, minden esetben változott a gyermek hangulata ahhoz képest, amilyen hangulatban volt az eszköz használata előtt (2. diagram).

2. diagram: A gyermekek hangulata eszközhasználat közben (N=35)

Mint ahogyan azt a 2. diagram is mutatja, a kutatásomból összegyűjtött szülői válaszok közül 7 kategóriába sorolható a gyermekek hangulata IKT-eszköz-használat közben.

A szülők tapasztalata szerint a gyermekek 20%-a nyugodt volt, miközben használta az eszközt.

„Nyugodt volt, csendben hallgatta a zenét.” „Nyugodt, jókedvű.” „Nyugodtan, elmélyülten nézte a dolgokat.” „Nyugodt, mosolygós.”

A gyermekek 20%-a teljesen kizárta a külvilágot.

„Miközben nézte a mesét, teljesen kikapcsolt, ha kérdeztem tőle valamit előfordult, hogy elsőre meg sem hallotta.” „Ülve, elmélyülten nézte a mesét, nem figyelt a körülötte lévő dolgokra.” „Bármit kértem tőle nem hallotta meg, fel kellett, hogy elmeljem a hangjóm, hogy rám figyeljen.”

A gyermekek 15%-a vált türelmetlenné, miközben használta az eszközt.

„Nagyon türelmetlen.” „Meggért, hogy segítsen neki. Majd szörnyen türelmetlenné vált.” „Nagyon türelmetlen volt, a youtube nem olyan gyorsan töltötte be a mesét, mint ahogy ő szerette volna.”

A megfigyelt gyermekek 15%-a nagyon koncentrált arra a tevékenységre, amit az eszközön folytatott.

„Koncentrált, nagyon koncentrált.” „Ritkán látom ennyire összpontosítani valamire.” „Nagyon koncentrált arra, amit játszott.” „Erősen, boldogan koncentrált.”

A megfigyelt gyermekek 14%-a volt zaklatott.

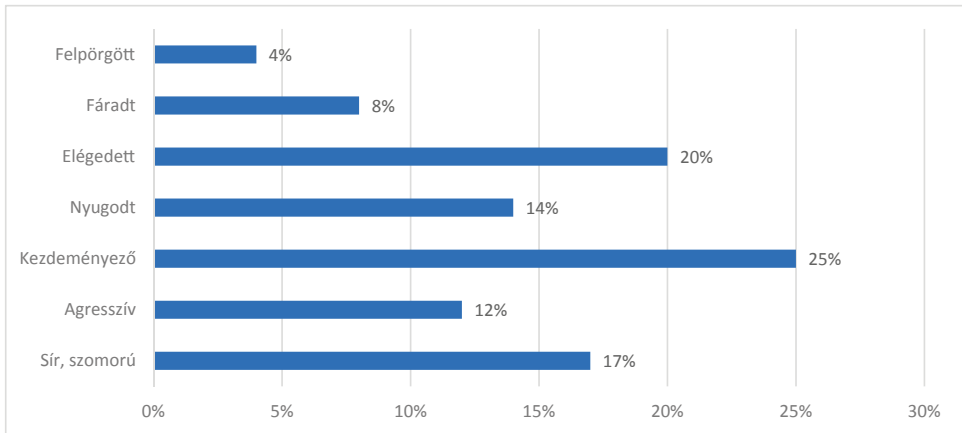
„Teljesen felzaklatta a mese, amit nézett – Tom and Jerry.” „Zaklatottá vált, kiabált.” „Ide-oda mozgott, nem tudott nyugodtan ülni, zaklatott volt.”

A gyermekek 12%-a vidám volt, miközben használta az eszközt. „Amikor fényképez, videót készít, jókedvű, boldog, büszke, hogy megtudja örökíteni. „Ha nevettek ő is nevette, ha vicces volt, kacagott rajta ő is.”

A maradék 4% esetében a szülők azt tapasztalták, hogy a gyermek ideges, miközben az IKT-eszközt használja. „Nem sikerült az almát beletenni neki a kosárba. Nagyon ideges lett.” „Ideges.” „Idegesen dobta el a telefonom.”

A megfigyelt gyermekek hangulata, az IKT-eszköz-használat után végzett tevékenysége

A szülők rögzítették tapasztalataikat az alapján, milyen hangulatban látták gyermekeiket, miután abba hagyták az eszközön való tevékenykedést (3. diagram).

3. diagram: A gyermek hangulata eszközhasználat után (N=35)

A 3. diagramon látható, hogy a szülői vélemények alapján a gyermekek hangulatát 8 kategóriába soroltam. A besorolás megmutatja, hogy milyen a gyermekek hangulata az eszköz használata után. A gyermekek 25%-a volt kezdeményező, miután le kellett tennie az eszközt.

„Kezdeményező lett egyből társasjátékozni szeretett volna.” „A látott gyakorlatokat ismétli, kiabálva beszél” „A játék, amin játszott most valósággá vált. Plüssöket etet vágható gyümölcsökkel.” „Felidézte, amiket a mesében látott és próbálta utánozni. Engem is hívott játékába.”

A megfigyelt gyermekek 20%-a volt elégedett hangulatban. *„Elfogadta, hogy le kellett tennie az eszközt.” „Elégedett volt, sikerült 2 mesét megnéznie.” „Elégedetten tette le az az eszközt.”*

17%-a a gyerekeknek jellemzően szomorú volt, sírt.

„Nehezen akarja elfogadni, hogy nem nézhet több mesét. Nem könnyen lehet játékra hívni.” „Szomorú volt, mert még szeretett volna mesét nézni.” „Szomorú volt, hogy kikapcsoltam a tévét.” „Sírt, amikor kikapcsoltam a tévét, mert ő még nézni akarta.”

A gyermekek 14%-a nyugodt volt.

„Nyugodt, csendes.” „Elfogadta, hogy abba kell hagynia, nyugodt volt.” „Nyugodt volt, elmesélte, amit látott.”

A gyermekek 12%-a vált agresszívvá az eszköz letétele után.

„Nyúgós, testvérével konfliktusba keveredett, ütlegelni kezdte. Azt mondta ő a jó fiú, testvére a gonosz.” „Agresszív.” „Benne maradt a mesében, amit látott, agresszívvá vált.”

A megfigyelt gyermekek 8%-a volt fáradt.

„Álmos, de kérlett, hogy csak még egy játékot hadd játsszon.” „Elfáradt nagyon.” „Fáradt, gyorsan elaludt.”

A gyermekek 4%-a felpörögött, energikus hangulatban volt.

„Közvetlenül a telefonozás után nyugtalanabb, elégedetlenebb volt, mint előtte.” „Energetikusabb, boldogabb.” „Miután kikapcsoltam a tévét, pörgött. Ugrált, szaladgált.”

Diszkusszió

A kutatásból származó adatok megmutatják, hogy a gyermekek hangulata változik IKT-eszköz-használatkor. A 35 megfigyelt gyermek 40%-a izgatott volt, mielőtt megkapta az eszközt. Ezt követte 30%-kal az unatkozó gyermekek tábora, legkevesebb százalékban (4%) a gyermekek nyűgösek voltak, mielőtt használták volna az eszközt. Itt a szülő minden esetben leírta, mi okozhatta a gyermek nyűgös hangulatát: pl. betegeskedni kezdett, fáradt volt. A gyermekek eszközhasználat közbeni hangulata hasonlóan alakult. A gyermekek 20%-a nyugodt, kizárja a külvilágot, teljesen az adott tartalomra koncentrált. Abban az esetben, ha az óvodáskorú gyermek valami új dologgal játszik, vagy olyan tevékenységet végez, ami számára érdekes, hosszabban oda tud figyelni. Megfigyelhető, hogy a tévé, a tablet és a telefon kijelzőjét hosszasan tudja nézni, hiszen az változik, mozog (József, 2009). Ezt követi 15%-kal a türelmetlenné vált gyermekek tábora. Itt a szülő elmondása szerint a gyermekek türelmetlensége leginkább abból fakadt, hogy az IKT-eszköz nem volt elég gyors, vagy nem úgy alakultak a dolgok, ahogyan a gyermek szerette volna. A gyermekek 15%-a nagyon koncentrált az eszközön folytatott tevékenységre. A megfigyelésből kiderült, hogy a gyermekek 14%-a vált zaklatottá, és 12%-a vidám volt, miközben használta az IKT-eszközök valamelyikét. Csupán a gyermekek 4%-a vált idegessé, miközben az eszközön tevékenykedett. Ez az idegeskedés abból adódott, hogy egyes játékok esetében a gyermeknek nem volt sikerélménye.

Adataim arra is rámutattak, hogy a gyermek hangulata hogyan alakul, miután letette az eszközt. A gyermekek 25%-a kezdeményezővé válik. A gyermekek legkevesebb százalékban (4%) „felpörögnek” az eszköz használatától. A szülők elmondása szerint ez általában abból adódik, hogy a gyermeket sok inger éri eszközhasználat közben, vagy az adott tevékenység valamiért nagy hatással van a gyermekekre.

Kutatásomból az is kiderül, hogy a megfigyelt gyermekeknél minden esetben történt hangulatváltozás az IKT-eszköz használata során. Ez a változás nem minden esetben volt negatív. Az arányokat illetően a gyerekek 60%-a esetében történt negatív változás, még a maradék 40%-nál pozitív hangulatváltozás figyelhető meg. A szülők a negatív hangulatváltozás alatt gyermekük agresszív viselkedését, félelmét figyelték meg egy-egy tartalom megnézése után. Gyermekeknél a médiaerőszak legerősebb hatása az imitativ viselkedés, a második legfontosabb hatása pedig a rémület, félelem. Az agresszív tartalmú műsorok megtekintésének látens hatása is van. Ezek közül az egyik leglényegesebb az agresszív és asszertív magatartás határainak összemosódása (Kósa és Berta, 2015). Pozitív hangulat, viselkedésváltozás alkalmával a gyermekek vidáman,

élményekkel gazdagodva tették le az eszközt. A megfigyelt gyermekeknél nem fordult elő olyan, hogy a gyermek hangulata változatlan maradt volna a kezdetihez képest.

Összegzés

Jelen kutatásommal arra kerestem a választ, milyen hatást gyakorol az IKT-eszköz használata az óvodáskorú gyermekek hangulatára, viselkedésére.

Eredményeim megmutatják, hogy a megfigyelt gyermekek hangulatában minden alkalommal történt változás, egy olyan eset sem történt, amikor a gyermek ugyanolyan hangulatban lett volna az eszköz használat előtt, mint amilyen hangulatban befejezte ezen eszköz használatát. Voltak olyan esetek, amikor pozitív hangulat, viselkedésváltozás, és voltak olyan esetek, amikor negatív hangulat, viselkedésváltozás volt megfigyelhető a gyermekeknél. Kutatásomból kiderül, hogy a gyermekek kezdeti hangulatát befolyásolta néhány tényező, ezeket a szülők rögzítették. Ilyen például a betegség, fáradtság. A negatív hangulatban levő gyerekek nagy százaléka pozitív hangulatban fejezte be az eszközön való tevékenykedést. Elégedettek voltak, hogy használhatták az eszközt, sikerélményük volt. Azon gyermekek, akik pozitív hangulatban kezdték meg tevékenykedésüket, nagyobb százalékban fejezték be negatív hangulattal. A negatív hangulatba való belépést nagyban befolyásolta az eszközön való tevékenység folytatása. Azon gyerekek, akik valamilyen játékot játszottak az eszközön, és nem váltak sikeressé benne, idegesek, zaklatottak lettek. Sokszor befolyásolták őket a szülő által állított szabályok: „ez az utolsó mese, amit megnézhetsz”, „most már leteheted a tabletet”. Ezeknél az eseteknél a gyermekek szomorúak voltak, nem szívesen fejezték be az eszközön való tevékenykedést.

Irodalom

- Aronson, Elliot (2011): *A társas lény*. Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest.
- Császi Lajos (2003): *Tévéérszak és morális pánik*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Csépe Valéria, Györi Miklós és Ragó Anett (2011): *Általános pszichológia 1–3. – 2. Tanulás – emlékezés – tudás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Danis Ildikó, Farkas Mária, Herczog Mária és Szilvási Léna (2011): *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Biztos kezdet kötetek II., Budapest.
- Falus Iván (2004): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszerébe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Fáyné Dombi Alice, Hódi Ágnes és Kiss Renáta (2016): IKT az óvodában: kihívások és lehetőségek. *Magyar Pedagógia*. **116**. 1. sz. 91–117.
- Fehér Ágota és Megyeriné Runyó Anna (2019): *A digitális világ hatása a gyermekekre*. A Brunsvik Teréz Szakmai Napok keretében szervezett III. Nemzetközi Kisgyermek-nevelési Konferencia. Vác, 2019. március. Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác. 25–26.

- Frydman, Marcel (1999): *Televízió és agresszió*. Pont Kiadó, Budapest.
- Hódi Ágnes, Tóth Edit, B. Németh Mária, és Fáyné Dombi Alice (2019): *Óvodások IKT-használata otthon – szülői minta és szerepvállalás*. http://real.mtak.hu/95034/1/nevelestudomany_2019_2_22-41.pdf (2021. április 10.)
- József István, Klinger Csilla és Martin László (2009): *Figyelem és emlékezet*. Dombóvári Szecsox Nyomda Kft. http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/figyelem_s_emlekezet.html (2021. június 22.)
- Kósa Éva és Berta Judit (2015): *Médiaszocializáció*. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, Budapest.
- Kósa Éva és Vajda Zsuzsanna (1998): *Szemben a képernyővel. Az audiovizuális média hatása a személyiségre*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Ragó Anett és Lukács Ágnes: A magyarországi gyerekközönség vizsgálatai. In: Müller, Melissa (2001): *Az áruvilág kicsi királyai. Gyerekek a reklámok világában*. Geomédia Szakkönyvek, Budapest, 186-187.
- Rose, S. A., Feldman, J. F. és Jankowski, J. J. (2004): Infant visual recognition memory. *Developmental Review*, **24**, 1. sz. 74–100.
- Sigman, M., Cohen, S. E., Beckwith, L., Asarnow, R. és Parmelee, A. H. (1991). Continuity in cognitive abilities from infancy to 12 years of age. *Cognitive Development*, **6**, 1. sz. 47–57.
- Stachó László és Molnár Bálint (2009): Gondolatok a média és az erőszak összefüggéseinek elemzése elé. In: Stachó László és Molnár Bálint (szerk.): *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Századvég Kiadó, Budapest. 11–31.
- Tóth Péter István (2009): A médiaerőszak az evolúciós viselkedéstudományok szemüvegén keresztül. In: Stachó László – Molnár Bálint (szerk.): *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Mathias Corvinus Collegium, Századvég Kiadó, Budapest, 4–72.